

‘Muziek is als geluiden heel mooi door elkaar heen gaan’

Marcel van Os (muziekdocent aan de pabo voor vrijescholen van Hogeschool Helicon) bezocht de muziekconferentie Toeval gezocht die op 9 oktober 2009 gehouden werd in het BIMhuis. Hij vervaecht zijn verslag met gedachten over het muziekonderwijs.

‘Wij’ musici zijn een groep mensen die zich ongelofelijk druk kunnen maken om zaken die er voor anderen zelfs niet toe doen. ‘Wij’ zijn de schoolmusici die zich bezighouden met het jonge kind, de peuter, de kleuter en het schoolkind. Voor ‘echte’ musici is meer krediet, alle subsidiepijn ten spijt.

Nico Smit, voormalig hoofdvakdocent schoolmuziek aan het conservatorium van Den Haag en medeauteur van een methode voor het basisonderwijs en schrijver van ‘nieuwe’ kinderliedjes, beschreef ooit de schoolmusicus in pabo-verband als een vijver met vissen. De vijver was het onderwijsland, het water de muziek, de vissen de schoolmusici. De vijver werd een aquarium, het aquarium werd een vissenkomp, de kom een glaasje. De vissen die eerst nog ieder hun eigen territorium mochten bezwemmen kregen steeds minder ruimte. Vissen sprongen uit de kom om te proberen op het vasteland voort te leven. Ze spartelden daar aanvankelijk heel levenslustig, wat de aanblik gaf van een hoopvol nieuw leven. Maar dat leven was niet lang. Leuk geprobeerd, maar niet levensvatbaar. Een vis is niet geboren voor de lucht, maar voor het water. Daaruit haalt zij haar zuurstof.

Prachtinitiatief, maar...

De conferentie ‘Toeval gezocht’ is een prachtinitiatief van beroepsmusici om kinderen in contact met muziek te brengen. Prachtig enerzijds, omdat het een ervaring is die de kinderen bijblijft. Spijtig anderzijds, omdat het een eenmalige ervaring is. Muzikale ontwikkeling vraagt nu eenmaal herhaling, oefening.

Zolang ik in het muziekonderwijs zit is er zorg rondom het muziekonderwijs en het kleine kind. Sinds de tijden van Gehrels en de gedachte dat het wel goed zat met het muziekonderwijs in Nederland is er alleen maar zorg. Zorg over teruggang, zorg over schoolmeesters of leerkrachten die onvoldoende muzikaal geschoold zijn, over kinderen die niet meer zingen. In het kielzog van onderwijsvernieuwing in de zestiger jaren, de mammoetwet, de kweekscholen die pedagogische academisch werden, de pedagogische academisch en KLOSsen die PABO werden, zijn er ook in het muziekonderwijs revoluties geweest. Weg met het lied, ‘kreatieve’ ontwikkeling voorop, eenmaligheid van ervaring boven een lange en soms saaie oefenweg naar muziek die op het eerste gehoor niet direct bij de leefwereld van het kind past. Kunstvakken in het algemeen en muziek in het bijzonder zijn eigenlijk al zolang het instituut onderwijs bestaat niet meer dan slagroom op de hartige taart van cognitieve ontwikkeling. En hierin is weinig veranderd. Individuele persoonlijkheden doen hierin hun best maar hebben geen cultuurhervorming kunnen veroorzaken.

Initiatieven

Zolang ik in het muziekonderwijs zit, zijn er initiatieven om het tij te keren. Professionele musici op scholen, consulentopleidingen, muziekmethodes, nieuwe muziekmethodes, liedbundels, zelfs liedmachines, Kunst en Cultuurcentra. Een schier onafgebroken reeks pogingen, die zich herhalen, zoals de mode. En alle retro wordt weer als nieuw gebracht. En tegelijk weet ik: zo moet het ook. Het gaat namelijk om initiatiefkracht. Mensen die vanuit bevlogenheid en betrokkenheid, bezorgdheid ook, daarnaast ook nog vanuit vakmanschap, initiatieven nemen. In dit geval deden vijftig kinderen van twee basisscholen in en rondom

Amsterdam mee aan deze conferentie. Hoeveel basisscholen heeft Amsterdam, basisschoolleerlingen Nederland?

Nog een rekensommetje. Er zijn circa negen opleidingen docent muziek in Nederland. Ieder jaar studeren er dus ongeveer negentig studenten schoolmuziek af. Zestig hiervan gaan het middelbaar onderwijs in, tien gaan er door voor een instrument, tien vinden ergens anders een werkkring en er blijven er tien over voor het basisonderwijs in Nederland. Tien geschoolde, bevlogen, enthousiaste muziekpedagogen. Wat kunnen die doen?

De student gaat ervoor

Ik moet mij bescheiden opstellen en me realiseren dat ik mijn geld verdien in een vak dat niet hoog gewaardeerd wordt. Had ik maar een echt vak moeten leren. 'De' politiek is anoniem. Minder anoniem zijn hogeschoolbesturen die vanuit economische motieven, overgoten met onderwijskundige instant nepsauzen de ene bezuiniging na de andere over instituten laten gaan, ten koste van het 'leuke' en ten dienste van wat écht moet. Studenten kunnen niet meer spellen en rekenen. En de student? Die mens in ontwikkeling. Die wil alleen maar groeien. Die is niet gebaat met mopperende oude docenten voor wie de wereld vroeger steeds mooier gaat lijken, ook al was die in de nu glanzend lijkende verleden tijd al behoorlijk geërodeerd. Studenten gaan ervoor. Omdat het moet. Ze willen mens worden, een vak leren, van kinderen houden, helpen om kinderen zichzelf te laten ontwikkelen.

Maakbaarheidswaan

De strijder in mij pikt het niet langer. De wereld stort niet in van niet-rekenende en niet-spellende mensen. De wereld stort pas in wanneer de mens geen kunstenaar meer kan zijn. Het waanbeeld van de maakbare mens en maakbare samenleving houdt ons machtig in de greep. En alles moet 'evidence-bases' worden onderbouwd. 'Wij' laten ons strikken in diezelfde netten. Om ons gelijk te halen op ons eilandje van muzikale vrijetijdsbesteding, laten wij ons graag wetenschappelijk onderzoeken. Alleen wat gemeten en wetenschappelijk onderzocht is, is waar namelijk. Zo werkt dat. Met rapporten in de hand halen we ons gelijk, maar niemand luistert. Een mens is meer dan een verzameling hersencellen, al komt het aantal hersencellen van een mens overeen met het aantal blaadjes van alle bomen in de amazone. Een mens is meer dan zijn hoofd. Hij heeft ook handen, benen en vooral een hart gekregen.

Spelen voor volwassenen

Maar goed, de conferentie dus. Muziekdocenten, conservatoriumstudenten, pabodocenten, instrumentalisten, projectleiders, ontwikkelaars, ontwikkelings-gericht-onderwijs-aanhangers, leraren basisonderwijs en zelfs een kleuterleider, samen rondom het kleine kind. Het Amsterdams Sinfonietta speelt Mozarts klarinetconcert, niet met klarinet maar met altviool. Balsem voor de ziel. Geïnspireerd uitgevoerd met glimmende ogen, zichtbaar plezier, dansjes van de solist, muzikale onderonsjes op de Bühne, om zo ook de kinderen te laten beleven dat muziek maken eigenlijk hetzelfde is als spelen door volwassenen. Vervolgens Oene van Geel met het stuk 'Atlas' waarin ook de kinderen, die de lessen van het Amsterdams Sinfonietta hebben genoten, een rol spelen. Muziekinstrumentjes uit de tijd van Maria Montessori en van Ad Heerkens. De bellen van Maria lichten het strijkorkestspel prachtig op. Hier klinkt klankkwaliteit. Ad Heerkens' credo was dat alle geluid muziek wordt wanneer je geluid daarvoor inzet. En dat laatste doet Oene meesterlijk. Nadat de kinderen eerst mee zijn gaan spelen met het orkest komen de musici van hun plek. Ze gaan de improvisatie aan met de kinderen. Vraag en antwoordspelletjes voor viool en pennenzak, cello en conservenblik, altviool en tomatenketchupspuitfles leveren een prachtig klanktafereel op. De kinderen worden componist, dirigent, improvisator, musicus, kunstenaar.

Het competente kind

De stichting 'Toeval gezocht' zet zich in voor muziekeducatie voor het jonge kind. Annemieke Huisingh is initiator hiervan. Zij is expert in de 'Reggio Emilia' benadering en adviseur op het gebied van cultuureducatie, onder andere voor het ministerie van OCW en het

cultuurnetwerk. In 2009 is een rapport verschenen als uitkomst van een onderzoek naar muziekonderwijs dat aansluit bij het beeld van het competente kind, getiteld “muziek is als geluiden heel mooi door elkaar gaan”. Dit is een van de ontwapenende uitspraken van kinderen over muziek. Het rapport is de uitkomst van een onderzoek in het kader van het lectoraat Kunst- en cultuureducatie van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten. Een aantal profmusicus van het Amsterdamse Sinfonietta is in dit kader de school in gegaan en heeft met kinderen gewerkt. Vraagstelling voor het onderzoek was: Hoe kan muziekonderwijs gecreëerd worden voor kinderen uit groep 1 en 2 dat aansluit bij het beeld van het competente kind?” Uitgangspunt is dat kinderen in potentie veel meer in zich hebben dan de volwassene denkt. We verkleinen de wereld onnodig voor de kinderen tot behapbare stukken. Het kind kan veel meer aan.

De musicus zijn met hun instrumenten en hun muziek de klas in gegaan en hebben gespeeld, geïmproviseerd, bewogen en gecomponeerd met de kinderen. Dit resulteerde uiteindelijk in een aantal geïnspireerde (of inspirerende) lessen en in het bij deze conferentie ten gehore gebracht concert, waarbij de kinderen actief betrokken werden in het stuk dat Oene van Geel op basis van zijn ervaringen in de school met de kinderen had gemaakt.

Conclusie

Wat mij is bijgebleven: het gaat altijd om bevlogen mensen. Het is niet de methodiek die het belangrijkste is maar de mens. En natuurlijk moet er ook een passende omgeving zijn. Om binnen een onderwijssysteem dat geheel methodegericht is ingericht op het gebied van muziek ineens heel ontwikkelingsgericht te gaan werken geeft zowel op het gebied van inhoud als van organisatie best problemen.

Daarnaast: schoolmusicus zijn is een vak. Met een viool als instrument, een piano, een fluit heb je een instrument in handen. Maar het instrument ‘school’ is nu eenmaal lastiger te bespelen. Het vraagt ervaring en oefening om hier muziek uit te krijgen.

En dan: het project is eenmalig en natuurlijk is het een geschenk voor de kinderen. Gelukkig staan overall bevlogen mensen op om, al is het maar even, jampotjes om te toveren tot vijvers van muziek. Maar muzikale ontwikkeling vergt oefening, herhaling, steeds weer. Dat is mijn overtuiging.

Tot slot: Was het toeval dat ik hier terecht kwam en dat dit mijn gedachten over muziekonderwijs los maakte of heb ik dat Toeval gezocht?

Marcel van Os

* www.toevalgezocht.nl

* Bremmer, Melissa. Huissing, Annemieke. ‘Muziek is als geluiden heel mooi door elkaar gaan’. Onderzoek naar muziekonderwijs dat aansluit bij het beeld van het competente kind. Amsterdamse Hogeschool voor de kunsten, in het kader van het lectoraat Kunst en cultuureducatie.